

پښتو او د ژباړې اړتيا

پښتو او د ژباړې اړتيا

Ketabton.com

صالح محمد صالح

For more Pashto Books Visit us : <http://www.ketabton.com>

پښتو او د ژباړې اړتیا

سرريزه:

ژباړه د هرې ژبې لپاره د يوې سترې روزونکې او مرستيالې په کچه ارزښت لري، هره ژبه د ژباړې په مرسته هم ژوندی پاتېږي، هم په پوهنيز، ټولنيز، ښوونيز او فرهنگي ډگر کې ځان ته د پرمختگ لاره اواروي. اوس ځينې ملتونه د ژباړې د ارزښت له مخې دومره وینس او هڅاند شوي، چې هر ارزښتمن کتاب په خپله ژبه ژباړي او خپروي يې. پرته له دې چې مذهبي، فرهنگي او ټولنيز توپير د هغوی لپاره کوم برید او خنډ وي.

ښه بېلگه يې په امريکا کې هغه نوی ليکل شوی اثر دی، چې لایې اصلي مسوده نه وه چاپ شوې، چې د ایراني ژباړې زېري يې د ایرانيانو غوږونو ته ورسېد. که چېرې په ایراني فرهنگ او ادب کې د ژباړې ونډه يوې خوا ته کړو، نو له ژباړې پرته به دغه ژبه ډېره غني ونه برېښي. همدغه راز که اردو ژبې ته څير شو او د پرمخيون يا پرمختگ لامل يې وڅېړو، نو يوازې لامل چې دغه ژبه يې تر نړيوالو پولو رسولې، په اردو کې د بېسارو او هراړخيزو کتابونو ژباړه ده، چې د نولسمې پېړۍ په وروستيو کې يې سرعت زيات شو. خو شلمې پېړۍ، دغه ژبه نژدې په ټوله نړۍ کې خپره کړه، اوس شرق څه، چې په غرب او نورو خليجي هېوادونو کې هم گڼ شمېر وگړي پرې خبرې کوي او ان چې پالي يې هم.

که څه هم د اردو ژبې تاريخي قدامت ډېر لږ دی، خو اوس د انټرنټ او کمپيوټر ژبه ده، گڼ شمېر ويونکي لري او د نړۍ له مهمو ژبو څخه گڼل کېږي.

له بده مرغه چې کله کله خو يوې ژبې ته هغه ارزښت نه ورکول کېږي، څومره چې ورسره ښايي. وايي: ټيگور خپل شهکار اثر گيتانجلي په بنگالۍ ژبه وليکه، خو په پيل کې يې يوازې د گوتو په شمېر مينه وال ځان ته رامات کړل، کله چې ټيگور دغه اثر په انگرېزي راوژباړه، نو د نوبل نړيواله ادبي جايزه يې ترلاسه کړه او په دې توگه د نړيوالو نومانډو (مشهورو) ليکوالو په ډله کې وشمېرل شو، هغه هنري متره يې هم په نړيواله کچه مطرح شوه، ځکه خو يې د خپلو څو څو گرو (حريفانو) په وړاندې ويلې وو:

د مينې هغه خدای چې ما په شرق کې لټاوه، له غرب څخه د مينې لاسونه راوغزول.

پښتو او د ژباړې اړتیا

ستره ستونزه همدغه ده چې کله-کله چاپېریال نامساعد وي او د فرهنګیانو، ادیبانو او هنرپالو لاسونو ته زیندی وراچوي، گڼې شهکار اثر که په هره ژبه کې وي، خپل هنري ارزښت یې خوندي او پټ وي. بېنویان که په پارسي ژبه ژباړل شوی، بیا هم زیاتو کسانو لوستی، د اټکل له مخې استاد حبیبی په طلوع افغان ورځپاڼه کې برخې-برخې خپور کړی هم دی، چې لا راټول شوی نه دی. خو که هر وخت راټول او د یوه بېل کتاب په بڼه چاپ شي، خپل هنري او ادبي ارزښت به لري.

ژبه د پوهونې-راپوهونې تر ټولو بڼه او اغېزناکه وسیله گڼل کېږي، چې انسانانو د خپل ژوند له پیله تر دې دمه ترې گټه او چټه کړې ده. یوه زمانه به انسانانو د خبرو-اترو لپاره کره او سمه ژبه نه درلوده، د خطر په وخت کې به یې یو ډول ښه کاوه، د خوښۍ په وخت کې به یې ځانگړې نارې او کوکې وهلې، د خواشینۍ لپاره به یې بېل او زونه کښل، همدغو ښوونکو (موادو) د خلکو ترمنځ دود وموند، چې وروسته یې ښوونیزه یا د خبرو-اترو اوسنۍ ژبه دود کړه.

د ځینو لرغونو پاچایانو او ټولو اکانو په وخت کې چې لیکنې ژبه لانه وه دود شوې، نو انځورگرانو به د ونو پر ډډونو، د بوالونو یا ښویو ډبرو انځورونه کښل، د انځورونو په واسطه به یې خپل نور ملگري یا هملاړي پوهول، خو کله چې لیکنې او ښوونیزې ژبې لږ څه نور پرمختگ هم وکړ، لیکدود رامنځته شو، چې اوس د نړۍ ټولې ژبې ځانگړې لیکدود او لیکلار لري. ان داسې هېوادونه هم شته چې څو ژوندۍ ژبې په کې ویل کېږي، خو هلته هرې سیمې ته داسې نصاب، اداري نظام او د خلکو ژبه هماغه ژبه وي، چې د سیمې ډېرکي خلک یې ویونکي وي، حکومتونه هم هرې ژبې ته برابر ورکوي او کونښن کوي، چې د خپل هېواد او سیمې هرې ژبې ته وده ورکړي. درسي نصاب په هماغه ژبه وي، لوحې په هماغه ژبه وي او خبرې اترې هم هماغسې دود لري.

د پښتو یوه ستونزه دا ده چې په لره خوا کې د اردو ژبې تر ښکېلاک لاندې ساه کارې او بل پلو یې بیا د پارسي، په ځانگړې توگه د ایران کلتوري ستم زیاه ځپلې ده. په کوټه، رېوب، لورلایي، پښین، رېوب، ان تر پېښوره پورې یوه لوحه هم په پښتو نه ده راژباړل شوې، که شته، هم د څومره والي له مخې لږې دي. یو ښوونځی هم پښتو لوست نه ورکوي. نو پښتو به څنگه وده وکړي؟

په ټوله سیمه کې واکمن دولت اجازه نه ورکوي، چې په ښوونځیو کې دې پښتو لوست ورکړل شي. دولت اجازه نه ورکوي، چې کومه لوحه دې په پښتو واپول شي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

په لره خوا کې هم د کابل او هرات غونډې نور ولایتونو یا ښارونو د پښتنو او پښتو هدیره گڼل کېږي، په دې دوو لسیزو کې د چانه یادېږي، چې په کابل یا هرات کې دې د پارسي کتابونو په اندازه دې پښتو کتابونه چاپ شوي وي.

په سیمه کې تر پنجابیانو وروسته پښتانه غوڅ اکثریت دي، خو ستونزه دا ده چې په د پاکستان په ځینو ښارونو او هندوستان کې پښتانه یوازې په دې پېژندل کېږي، چې له خپل نوم سره د (خان) توری لیکي، په هند کې خو ډېرکي پښتانه نه په پښتو خبرې کولای شي، نه هم پښتو لوستلای شي. زموږ موخه د ژباړې له اړخه د پښتو پیاوړي کول دي، غوره به دا وي، چې پر نورو خواوو زیاتې خرگندونې ونه کړو.

که چېرې پښتو ته د ژباړې لپاره د کار و زیار تیارۍ نیول کېږي، تر هرڅه لومړی باید د پوهنتونونو او ښوونځیو درسي کتابونه په نوي میتود او له نویو پوهنیزو معیارونو سره سم برابر، بیا دې چاپ او وپېشل شي. خو د پوهنتوني کتابونو د ژباړې په برخه کې هم زیاتې ستونزې شته، چې وروسته به یې پر خپل ځای وڅېړو.

پښتو یوازې په دې وده نه کوي، چې هرڅوک دې ورباندې پوه شي او پښتو خبرې دې وکولای شي، بلکې پښتو که په هره توگه وده کوي او د ودې لارې چارې یې هرڅه وي، یو ارزښتمن اړخ یې د پوهنیزو کتابونو ژباړه ده، چې دغه کار د ژبې په بډایتوب او وده کې ستر اغېز لري. خو د پښتو بدمرغي همدا ده چې پوهنیز کتابونه یې لږ دي او د ژباړې تله یې درنه نه ده، د پښتو د علمي کولو لپاره یوه داسې اقدام ته ضرورت شته، چې وکولای شي په ټوله سیمه کې مېشت پښتانه د پردیو له کلتوري ستم څخه راوباسي، یوه اېډیولوژیکه تگلاره دې ورباندې پلې کړي، چې شعوري خلک کار او پراخو هڅو ته اړ کړي. هسې خو هم ویل کېږي، چې پښتو په مړو ژبو کې راځي او ترڅو کلونو وروسته به له خلکو هېره وي، هغه د چا خبره د مړو شویو ژبو په کتار کې به راځي.

ژبه په دوه ډوله ده: یوه هغه چې ژوندی ده، هغه ژبه چې د یوه یا څو ملتونو وگړي پرې خبرې او لیک-لوست کوي، باید هرڅوک ورباندې وپوهېږي.

دویم ډول هغه ژبه ده، چې په هغې باندې د خبرو اړتیا نه پېښېږي، دا ژبه مړه ده، نه سم اسلوب او ژبني قوانین لري، نه به هم په ورځني ژوند کې کارول کېږي. 1)

پښتو او د ژباړې اړتیا

څرگنده خبره ده چې نه کارېدونکې ژبه پایښت، محبوبیت او پیاوړتیا نه شي موندلای، خامخا به له دوده لوېږي او له کارونې څخه لوېدلې ژبه نه له نورو سیالو ژبو سره سیالي کولای شي، نه هم له پوهنیزو شتو څخه برخمنېدلای شي، له پښتو سره هم همدغه د میرې سلوک شوی، پښتانه په دې گناه ځپل شوي، سپک شوي او رټل شوي، چې په پښتو خبرې کوي.

تر هغه وخته چې پښتو د دفتر او رسمي ادارو، دربار او دولت ژبه نه شي، وده یې هم ناشونې ده. ښه دا ده چې خپله آر (اصل) سکالو (موضوع) له څو اړخونو وڅېړو او وگورو چې جفاکارو کومې نادودې ورسره کړي، همدغه راز یې د ژباړې له اړخه یې د ودې او پراختیا کومې لارې چارې او ارولای شو؟

په ټولنیز ډگر کې:

ټولنیز ژوند د انساني اړیکو یوه واحد بهیر ته اړتیا لري، په یوه ټولنه کې انسانان یو بل ته لازم او ملزوم دي، چې همدغه اړتوب او یا یو بل ته ضرورت، انساني ټولنه پالي. له ورکاوې او ړنگېدو څخه یې ساتي.

کله چې موږ د ژبې اړخ ته پام کوو، نو په دې برخه کې که څوک غواړي، هر اړخیزه هڅه پیل کړي، لومړی باید د نورو ژبو، ملتونو، توکمونو او دودونو له څرنګوالي څخه ځان خبر کړي، که چېرې په یوه ژبه کې د نورو ملتونو، دودونو، کلتور او پوهنیزو هڅو په اړه لیکنې او مواد نه وي موجود. نو په دغسې بېخبرۍ کې هر فعالیت، کار و زیار بشپړه پایله نه ورکوي. ځکه په داسې بېخبرۍ کې قضاوتونه او اټکلونه ناسم څېړي.

په پښتو کې هم باید د نورو هېوادونو د ټولنیزو اړیکو او ټولنیزو دودونو اړوند کتابونه راوژباړل شي. په دې توګه به هم د نورو هېوادونو له ټولنیزو تجربو څخه ګټه اخیستلای شو، هم به د یوې داسې نوې ټولنې بنسټ ایښوولای شو، چې د نېکمرغۍ او سعادت لپاره یې په خپله هڅه کوو.

دا چې پښتو دومره وروسته پاتې ده او په نړۍ، یا نورو ملتونو کې دومره مطرح نه ده، وجه یې همدا ده چې ټولنیزې اړیکې یې کمزورې دي، تر اوسه د پښتنو د ټولنیزو چارو کوم اړوند کتاب په انګرېزي نه دی ژباړل شوی، چې نړۍ یې ولولي او ځان پرې خبر کړي. له همدې کبله زیات پښتو ضد او پښتون ضد کسان چې یوه موخه یې د پیسو ګټل وي، د افغاني ټولنې ارزښتونو، دود او

پښتو او د ژباړې اړتیا

روایتونو ته پام نه کړي، راولاړېږي او داسې فلمونه جوړوي، یا داسې مطبوعاتې خپرونې کوي، چې په افغانستان کې نه وپشل کېږي، بلکې امریکا یا نورو هېوادونو ته لېږل کېږي او هلته خپرېږي. دغسې یو فلم په کابل کې د ایښې دفتر له خوا جوړ شوی و، دغه مرکز د فرانسویانو له خوا حمایه کېږي، لویه موخه یې همدا ده چې غیردولتي خپرونو ته مالي لگښت ورکړي او نورې هنري چارې ترسره کړي. دوی د اسامه په نامه یو فلم جوړ کړی، چې یوه افغانه ماشومه یې په کې انځور کړې ده، منفي کرکټرونه یې ټول پښتانه دي، چې په پښتو خبرې کوي. سم او په اصطلاح ملایکې وروڼه ټول د نورو ژبو ویونکي دي.

دغسې یوه بله بېلگه Escape from Taliban [له طالبانو تېښته] نومی هندي فلم دی، چې په دې وروستیو کې خپور شو، په دې فلم کې هم د پښتنو پر ټولنیزو ارزښتونو ملنډې وهل شوي، د دوی ټولنیزو ارزښتونه او دودونه منفي معرفي شوي، حال دا چې زیات پښتني-کلتوري ارزښتونه له اسلامي ارزښتونو سره غاړه غړۍ دي. که چېرې پښتنو د خپلو ټولنیزو ارزښتونو د ځلولو او خپرولو وسیلې لرلای، یا یې لږ تر لږه د نورو هېوادونو ټولنیز ارزښتونه په پښتو یا د پښتنو ټولنیزو ارزښتونه په نورو ژبو ژباړلای، نن به د دغسې خرافاتو او لارورکوونکو هنرونو مخه هم نیول کېدای شوای.

د دې لپاره چې ایرانیان په خپل ټولنیز ژوند کې له کومې ممکنه ستونزې او ورکاوې سره مخ نه شي، نو اکثره بروشرونه، خبري پاڼې او اعلانونه د هغوی په خپله ژبه ژباړل شوي، ان پر داروگانو، تولیدي توکو او نورو محصولاتو هم په ایراني ژبې لیکنې شته، چې د هغوی یو ماشوم هم پرې پوهېږي، ایرانیان دې ته نه مجبورېږي چې وییپانگه ورپسې راواخلي، یا هم بله ژبه ورپسې زده کړي. ټلويزيون، راډيو او ځینې نور ټلويزیوني چینلونه هم په پارسی ژبه دي، چې د ایران لپاره خپرونې کوي. له دې کبله نه ایرانی ولس په دې برخه کې کومه ستونزه لري، نه یې هم ماشومان خپله ملي او رسمي ژبه هېروي، بلکې د ملت جوړونې پروسه یې هم په ښه روانه ده او بریاوې یې هم خورا زیاتې دي.

په ټولنیز ژوند کې ژبه هغه وخت غوره رول او خپل بشپړ مسؤلیت ترسره کولای شي، چې پوهاوی-راپوهاوی پرې اسانه وي. همدغه راز ښه زېرمه او بنسټ ولري، که چېرې ژبه د ژباړې په برخه کې بهرنی ملاتړ ونه لري او ځواک ورکوونکې سرچینه یې کمزورې وي، امکان لري، خلک د یو بل د

پښتو او د ژباړې اړتیا

پوهونې لپاره د نورو ژبو له ادبي، هنري او ټولنیزو ویونو څخه کار واخلي، خو که چېرې یوه ژبه د خلکو ټولې ژبنۍ اړتیاوې ځوابولای شي، خلکو ته هم هوسایي وربخښي، د دې ترڅنګ د ټولنیز ژوند نظام هم روغ او رمت پاتېږي.

پښتو نیولو چېزم، نیولو چېزم (لغت جوړونه، ویی رغونه) یوه ستره اړتیا:

په پښتو باندې د پوهنیزو کتابونو ژباړه که له یوې خوا یوه ستره اړتیا ده، له بلې خوا د پرمختګ او پرمختیا پر لوري یو ستونزمن ګام هم دی. په دې برخه کې که کتابونه ژباړل کېږي، نو یوه ستونزه چې زموږ لیکوال ورسره مخ کېږي، هغه په پښتو کې د ځینو پوهنیزو اصطلاحاتو نشتوالی دی. همدا اوس هم زیاتې طبي لیکنې پښتو ته راژباړل کېږي، چې اکثره انګریزي اصطلاحات یې ټکي په ټکي رااخیستل کېږي، په په پښتو کې یې انډول (معادل) نه وي. له دغه ډول لیکنو څخه یوازې هغه کسان ګټه اخیستلای شي، چې د هماغه مسلک او مهارت لارویان وي. په هغه برخه کې معلومات او مطالعه ولري. له دې کبله زیات لیکوالان د پوهنیزو کتابونو ژباړې ته زړه نه ښه کوي.

که کوم طبي کتاب پښتو ته ژباړل کېږي، 30 سلنه یې لاتیني او انګریزي اصطلاحات رااخیستل کېږي. چې محصل اړ دی، هغه اصطلاح ګټه-مټ ذهن ته وسپاري، حال دا چې په پښتو کې به یې اصلي مانا ډېره ښه کېږي او معادل توری به ورته جوړېدی هم شي، نو له ژبپوهانو څخه هیله کوو چې د مسلکي کتابونو د زیاتوالي او د ژباړې د ښه والي لپاره طبي، ساینسي او ... قاموسونه ولیکي، چې کومه ستونزه پاتې نه شي.

که چېرې د ژبپوهنې له قواعدو او اصولو ناخبره کسان لغت جوړونې (نیولو چېزم) ته لاس غزوي، ښایي پایله یې ګګتوره نه وي، ژبپوهان دغه کار ښه کولای شي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

په اسلامي ډگر کې:

پښتو او اسلام سره تړلي د زنجیر دوی کړی دي. هغه قوانین او قواعد چې اسلام یې لري، په پښتو کې هم شته او مني یې. د دې لپاره چې دغه مانيزې (معنوي) اړیکې نورې هم پیاوړې شي او په خلکو کې اسلام لا غزونې وکړي، په کار ده چې په مسجدونو کې ماشومانو ته تدریسېدونکي کتابونه په پښتو ژباړل شي، البته هغه کتابونه چې په پارسي یا اردو ژبو دي.

زموږ زیات ملایان همدا اوس هم په کلیو کې که قدوري، خلاصه او یا پنج کتاب تشریح کوي، ترجمه یې په پارسي یا اردو وي، چې نه یې زیات ښوونکي په پوره مانا پوهېږي، نه هم زده کوونکي. خو که چېرې دغه اسلامي کتابونه پښتو ژباړه ولري، هم به دغه ماشومان ورباندې ښه ترا پوهېږي، هم به زیات خلک ترې گټه اخیستلای شي، لکه څنگه چې په دې وروستیو کې ښاغلي جان محمد کاکړ قدوري او نور ظلم په پښتو ژباړلي، دغه ډول نور کتابونه هم که پښتو ته واړول شي، هم به خدمت وي، هم ثواب.

زیات کلیوال خلک لا خبر نه دي، چې پنج کتاب (پنج گنج) د خلکو له خوا لیکل شوی، که نه د ایتونو ترجمه ده. ځکه همدا اوس هم ځینې ساده خلک وايي: پاک خدای په پنج کتاب کې فرمایلي دي:

کریمای بیخشای بر حال ما

که استیم اسیر کمند هوا

یا هم د حدیث او ایت توپیر نه شي کولای، نو ځکه وايي: د پاک خدای یو حدیث دی.؟!!

که چېرې نوي اسلامي کتابونه جوړاتونو ته لار ومومي، له دغه ډول تدریسي- اسلامي کتابونو سره پښتو ژباړه هم مله شي، د عام ولس سترگې به هم روښانه شي، ملایانو ته به هم پوهونه اسانه شي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

په ژباړه کې خراکت:

هر ژباړن به په خپل کار کې مسلکي تجربه نه لري، اکثره کسان د خپل ذوق له مخې ژباړه کوي، چې دغه کار ښه پایله هم ورکړې ده، ځکه زیات پوه او د لوړو زده کړو خاوندان لیدل شوي، چې سمه ژباړه نه شي کولای. ځینې کارپوهان په دې عقیده دي:

که سړی نورې ژبې زده کوي، نو اړ دی چې ترڅنګ یې څو نورې ژبې هم زده کړي. دوی د پارسي مثال ورکوي، چې 40٪ عربي په کې ګډه ده. هغه څوک چې غواړي پارسي زده کړي، باید عربي هم زده کړي. یا هغه کس چې غواړي اردو ژبه زده کړي، اړ دی، چې عربي، انګرېزي او ... هم یادې کړي، چې دغه ستونزمن کار، خورا زیات وخت او زیار ته اړتیا لري.

د پښتو ژبې ښکمرغي په دې کې ده، چې سوچه توب لري، په کار ده چې دغه کره والی یې وساتل شي، نه دې دومره افراط وشي، چې خلک قاموسونو ته اړتیا پیدا کړي، نه دې دومره ساده شي، چې هغه ټول اصول او ژبني قواعد یې مات کړای شي، بلکې منځنۍ لار یې غوره ده.

یوشمېر کسان چې ژباړه کوي، د پښتو د متقابلې ژبې له ژبنيو اصولو، قواعدو، ګرامر، نحو او نورو اړخونو سره زیاته بلدتیا نه لري، د ساري په توګه په جرمني کې د یوې کوچنۍ پېغلې انځور چاپ شوی و، چې په پارسي کې ترې لاندې لیکل شوي وو: (دختر افغان) خو په پښتو کې بیا په (د افغان لور) ژباړل شوی و، چې اصلي ژباړه یې (افغانه نجلۍ) کېده.

یو پښتو ناول په اردو ژباړل شوی، چې د غويي لاندی (د غويي وچه غوښه) په (ګاو کي نیچا) یانې (تر غويي لاندې) ژباړل شوی.

بله ستونزه ده چې یوشمېر کسان ټکي په ټکي ژباړه کوي، موضوع ته نه ګوري، د ساري په توګه:

— در قسمت های اخیر شهر دیده میشد که مردم دور هم جمع شده اند.

— په اخرو قسمتونو کې د ښار زیات خلک لیدل کېدل، چې سره راغونډ شوي دي. (ناسمه)

— د ښار په وروستی برخه کې د خلکو ګڼه ګڼه زیاته وه. (سمه)

— در بین آنها اوازه بود، که امروز باران خواهد بارید.

پښتو او د ژباړې اړتیا

— په مابین کې د هغوی اواز هه، چې نن به باران اوري. (ناسمه)

— په هغوی کې گنگوسی و، چې بنايي نن باران و اوري. (سمه)

کله-کله د یوه توري بدلون د ټولې جملې مانا ته زیان رسوي او سپری نه پوهېږي څه ډول یې وارزوي. د ساري په توګه په پښتو کې هر وخت فاعل تر مفعول مخکې راځي، خو ځینې کسان چې د نورو ژبو تر اغېزې لاندې دي او د نورو ژبو ګرامري قواعد پرې اغېز کړي، په پښتو کې هم تېروتنې کوي:

— احمد، وحید و واهه.

د ژباړن موخه دا وي، چې وحید را ولاړ شو، احمد یې و واهه. خو په دې جمله کې اصلي مانا داسې ده، چې احمد اوچت شو، وحید یې و واهه. نو که وحید اوچتېږي او احمد وهي، باید داسې ولیکل شي:

— وحید، احمد و واهه.

— انسان پاک خدای پیدا کړی دی. (ناسمه)

— پاک خدای، انسان پیدا کړی دی. (سمه)

— په پټیو کې شوتلې، باران راشنې کړې. (ناسمه)

— باران، په پټیو کې شوتلې راشنې کړې. (سمه)

یوشمېر توري اوس په اوبنتې بڼه کارول کېږي، چې سمه مانا نه ورکوي. د ساري په توګه یو توری یا یو حالت چې باید د اغېزناک (موثر) په توګه وکارول شي، د (اغېزمن) یانې (متاثر) په بڼه کارول کېږي. هغه خبره یا عمل چې پر نورو یې اغېز کړی وي، اغېزناکه (موثره) ده. باید د اغېزمن (متاثر) په توګه ونه کارول شي.

غمجنیه پېښه. (ناسمه) یا هم وايي: خواشینې خبره ده.

— غمجنه د اغېزمن (متاثر) لپاره کارول کېږي. باید:

— غموونکې، غمناکه، خواشینوونکې وکارول شي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

— دردمنه، خبره ده. (ناسمه)

— دردناکه خبره ده. (سمه)

ځینې نور توري بیا د خلکو له خوا په بله مانا کارول کېږي، چې اصلي مانا یې ډېره متفاوته ده او هېڅ سر نه ورسره خوري. زیات کسان اوس هم د (اړه) او (اړوند) توپیر نه شي کولای.

اړه د ارتباط مانا لري، په جمله کې داسې راځي:

په دې اړه د خلکو خواشیني زیاته ده.

اړوند د مربوط مانا لري، چې په جمله کې داسې راځي:

— اړوندو چارواکو پرې خواشیني څرگنده کړه.

یا:

رڼا یوازې په لمر پورې اړوند توکی نه دی.

خو اوس په نړیوالو راډیوگانو کې هم د دغو دوو یادو شویو تورو توپیر نه سره کېږي. دوی اوس هم وایي:

— په دې اړوند چارواکي وایي.

چې سمې بڼې ته یې باید پام وشي. دغه ډول باریکۍ که اوس اصلاح نه شي، وروسته په ژبه کې زیاتې ستونزې راولاړوي، چې دغه ډول ستونزې زیاتره ځوان پورته کښي شمېر جنجالونه او سرخوږی ولاړوي. خو استاد رشاد، بیا د (هکله-اړه) پرځای (باب) غوره گڼي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

په پوهنیز (علمي) ډگر کې:

د ژبې غښتلتیا، بشپړتیا او لرغونتیا د هغې له پوهنیز شالید څخه جوتېږي. په نړۍ کې هم هغه ژبې زیات پراخ ملاتړي او دود لري، چې پوهنیزه پانگه یې زیاته او ویونکي یې په ویلو، لوستلو او کارولو کې کومه ستونزه ونه لري. یوه ژبه هېڅ وخت هم په هنري لیکنو او هنري نثرونو لکه لنډو کیسو، ناولونو او نورو ادبي ټوټو نه علمي کېږي، بلکې د ژبې د علمي کولو او بډاینې لپاره علمي او پوهنیزو کتابونو ته اړتیا شته. له بده مرغه په دې برخه کې پښتو ډېره خواره ده، که څه هم د پوهې په هر ډگر کې وړتیا او صلاحیت لري، خو ترډېره بریده حکومتونو له پامه غورځولې، بله دا چې پښتو لا پوهنتونونو ته په بشپړه توګه لار نه ده موندلې.

په کابل کې ډېرکي پښتانه مېشت دي. خو د دوی لپاره تراوسه په پوهنتون کې پښتو تدریس نه دی ځانګړی شوی، هغه محصلین چې د افغانستان له اطرافو یا کوزې پښتونخوا څخه کابل ته راځي، یا هم پخوا راغلي، نو لومړی اړ دي، چې دري ژبه زده کړي، بیا به ايله دا توان ترلاسه کړي، چې پوهنتون ووايي. ګڼې د پوهنتون د لوړ قشر له خوا به ورباندې رېشخند ووهل شي.

د کابل پوهنتون ځینې استادان همدا اوس شعوري هڅه کوي، چې پښتو یوه محکومه او له پوهنیز ډگر څخه وروسته پاتې ژبه ونیسي. په اوسنیو زیاتو استادانو کې د تعصب جنبه قوي او غښتلی ده، زیات پښتانه محصلین ترې سر ټکوي. کوم محصل د پوهنتون له ښوونکي څخه په پښتو پوښتنه کړې وه. نو استاد ویلي وو: به زبان انسانها ګپ بزن! [د انسانانو په ژبه خبرې وکړه!].

که د ښوونځیو خوا ته پام واړوو، په کابل کې له رحمان بابا او خوشحالخان لېسو پرته چې په پښتو یې تدریس کاوه، بله لېسه نه شته او نه وه چې پښتو دې په کې تدریس شي، دلته هم لویه ستونزه دا ده چې ماشومان هم اړ دي، لومړی دري ژبه زده کړي، بیا ښوونځیو ته د تګ اړتیا پیدا کولای شي. همدا اوس هم هغه ماشومان او زده کوونکي چې پښتانه دي د خپلو ښوونکو له توند ضدیت او رځې سره مخ دي. پښتانه زده کوونکي ځورول کېږي، پوزخند ورباندې وهل کېږي، په قصدي ډول ناکامه کېږي، د استعداد مخنیوی یې کېږي او سمه ونډه نه ورکوي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

د کابل د پوهنې (معارف) وزارت همدا اوس د دویم ټولګي زده کوونکو ته د افغانستان یوه نقشه چاپ کړې، چې افغانستان یې پر درېیو برخو وېشلی دی. دغه وزارت په دې ډول غواړي، د زده کوونکو په ذهنونو کې د وېشل شوي افغانستان انځور ژوندي وساتي.

د دغه وزارت اداري رئیس ته کوم خبریال ورغلی و، هغه په دري ژبه مرکه کړې وه، کله چې خبریال ترې غوښتي وو، چې همدغه خبرې په پښتو وکړي. نو هغه ورته ویلي وو:

په ما که په روسي ژبه خبرې کوې، روسي درته وایم، خو پښتو نه وایم!!؟

ښایي په یوه ټولنه کې یو لړ کلتوري او ټولنیز ارزښتونه د ټولنې د پرمختګ په اوږدو کې یا له منځه لاړ شي، یا به هم له منځه تللي وي. خو ژبه چې د فرهنگ یوه ستره او مهمه برخه ده، د تل لپاره د قوم له انکشاف سره سمه پرمخ ځي. (2)

خو په هغه ټولنه کې چې د پوهنیزو مرکزونو او بیاستر پوهنیز وزارت له خوا د ملي ژبې د سپکاوي او د پرمختګ د مخنیوي هڅه کېږي، رښتیا چې د بدمرغۍ او اندېښنې وړ خبره ده.

له بده مرغه پښتو تراوسه پورې د وخت دربارونو ته لازمه لار نه ده موندلې، نه یوازې ځای نه دی ورکړل شوی، بلکې د حکومتونو او نورو ټیټ رتبه چارواکو له خوا ځپل شوې، ریشخند ورباندې وهل شوی، د پرمخون پر لاره یې کندي کیندل شوي، ستر، مهم او ارزښتناک کتابونه یې سوځل شوي دي.

زیات پښتانه چارواکي، سترواکي او ټولواکان تېر شوي، چې له اړه به پښتانه وو، خو په خپله یې په پښتو خبرې نه شوای کولای. د ظاهر شاه په وخت کې پر دولتي مامورینو دا شرایط کښېښودل شول، چې په پښتو او دري ژبو باندې باید لیکل او لوستل وکړای شي. د دې کار لپاره ځینې زده کړیځونه (کورسونه) هم جوړ شول، چې پښتو یې تدریسوله، خو په دغو کورسونو کې هغو کسانو تدریس کاوه او لوست یې ورکاوه، چې مسلکي نه وو، یوازې به یې یو څو پښتو توري زده کوو، له دې کبله دا بهیر هم تر لږ څنډو وروسته بند شو او کومه مثبتنه پایله یې ورنه کړه. له دې کبله د وخت په تېرېدو سره د حکومت توجه هم ترېنه واوښته او دومره جدي یې ونه نیوله، یوازې یې اعلاني او شعاري جنبه قوي وه.

پښتو او د ژباړې اړتیا

د دغې طرحې د عملي کولو لپاره نه کومه ځانگړې بودجه بېله کړای شوه، نه یې هم مسلکي او پاڅه کسان وگومارل شول. خو د پښتون ضد ډلو په زړونو کې یې کینه نوره هم توده او اورنۍ کړه، چې تراوسه دغه ضدیت پالې.

که لږ شاته لاړ شو او د افغانستان تاریخي بهیر ته یوه کتنه وکړو، بسایې راته څرگنده شي، چې یوازې خو د گوتو په شمار مشرانو پښتو پاللي او د دربار ژبه یې گرځولې، یا یې هم سالمې ودې ته پاملرنه کړې ده.

د هوتکو د پاچایۍ له دوران سره همزمان د افغانستان په ختیځو برخو کې د خوشال بابا (1032-1100 هـ ق) لمسي او د اشرفخان هجري زوی (1044-1106 هـ ق) افضلخان خټک (1075-1105 هـ ق) د خپل ریاست په دوران کې د پښتو د بقا لپاره شعوري هڅه کړې ده. ده زیار ایست چې د دري او عربي مشهور کتابونه په پښتو وژباړل شي. ده نه یوازې نور فرهنگي خلک دې کار ته هڅول، بلکې خپله یې هم اثار لیکل او ترجمه کول. د ده په هڅه او تشویق د پښتو د لرغوني نثر ذخیرې بډایې شوې دي. (3)

په خپله خوشال بابا خو د پښتو پلار و، چې د خپلو سیاسي هلو-ځلو او جگړه ییزو مهارتونو ترڅنګ یې پښتو هم پالنه، ده د لومړي ځل لپاره د خپلو زامنو په مرسته د پښتو لیکدود د نوي کولو هڅه وکړه، پښتو یې په سیمه او هېواد کې دود کړه، پښتو ته یې حماسه ودرننه کړه، پښتو ته یې د شعر په ژبه طب ودرننه کړ او د پښتنو د ننگ او پت ساتنې روحیه یې په خپله شاعرانه دنیا کې ونازوله.

د مغلي تاراک او یرغلونو توندو څپو، که له یوې خوا دغه پښتني سیمه ترگواښ لاندې نیولې وه، له بلې خوا د خوشال بابا کورنۍ غاښ ماتوونکي ځوابونه ورکول، چې د تورې او قلم ژبې یې ډېرې تېرې وې، له همدې کبله یې پر دښمن کاروونکي گوزارونه کول.

خو تر خوشال بابا وړاندې روښاني دور هم همدغسې یوه غني دوره وه، سره له دې چې دغه غورځنګ د مغلو له جگړو څخه په امان کې نه و، خو بیا یې هم د تورې او قلم ډگر تش پرې نه ښود.

بایزید روښان (1525-1858 م م) چې کله د میري او پلار له توجه څخه محروم شو، غوښتل یې زده کړه وکړي، له همدې کبله له کوره ووت او په زده کړې پسې روان شو، بیا یې تصوف ته مخه شوه،

پښتو او د ژباړې اړتیا

پنځه کاله یې په یوه کوټه کې ریاضت وکړ. هغه د سترو امپراتورانو پرضد جگړې ته ملا وتړله او د پښتنو په ملاتړ یې توره واخیسته. د ننګرهار په تورراغه کې جگړه وه، پیرروښان پوځ ماتې خوړلې وه، دی په هغه تونده گرمۍ کې پر تورو غرونو او وچوراغوروان و، چې جل وواهه او کلپانې ته له رسېدو سره سم ومړ. خو ترده وروسته د ده زامنو د مبارزې ډگر تود وساته.

پیرروښان پر خپل سیاسي شخصیت سربېره پښتو ته ځینې گټور اثار هم وړاندې کړل. لکه صراط المستقیم، خیرالبیان، حالنامه، مقصودالمومنین، مخزالتالبین او مکتوبات، چې خیرالبیان یې تر ټولو زیات نوماند اثر دی.

که څه هم دغه اثار خپل دیني او اسلامي ارزښت لري، د تصوف او عرفان له پلوه یې هم اهمیت د پام وړ او په پښتو کې لومړني اثار گڼل کېږي.

هر ملت حق لري د خپلې ملي ژبې د خدمت لپاره لاس په کار شي، خپلې ژبې ته خدمت کول د تعصب مانا نه لري، زیات پښتانه خو د مضر احتیاط له مخې خپله ژبه نه کاروي، نه پرې خبرې، نه لیکنه کوي. همدا اوس هم که په یوه مجلس کې لس پښتانه ناست وي، د یوه دري ژبې یا اردو ژبې لپاره دغه پښتانه دري یا اردو وايي. چې دغه بې انصافي په خپله یوه زیان رسوونکې موضوع ده، چې پام نه ورته کېږي. سید جمال الدین افغان که یوه پښتو جمله لیکلای، نن به ایرانیانو ورباندې د عوه نه کولای، ایرانی به یې نه باله اوس هم که پښتانه د خپل هویت غوښتنه لري او غواړي چې د ژبې په لحاظ ژوندي او مطرح وي، باید د خپل هویت د ځلونې لپاره هراړخیزې هڅې پیل کړي، د تشو شعارونو پرځای دې عملي کار ته ملا وتړي.

د امیر عبدالرحمان خان په دوره کې هم د پښتو د ودې او انکشاف د ضرورت احساس موجود و، په دغه دوره کې هم ځینې کتابونه په پښتو ژباړل شوي دي. (4)

دغه ژباړل شوي اثار د پښتو کتابونو په کتار کې ځانگړی ارزښت لري، چې لومړنۍ هڅې گڼل کېږي. ځکه د حکومت او مشرتابه خوا پښتو، که دومره پالل شوې نه ده، ځینو مشرانو د خپل ملي احساس له مخې د دغې خوارې ژبې لپاره د خدمت لپڅې رانغښتې دي.

مخکې هم وویل شول چې د دربار ژبه تر ډېره وخته پارسي وه، لیکونه، فرمانونه، غوښتنلیکونه او عریضې به په پارسي لیکل کېدې، له بده مرغه همدا اوس هم ځینې پخواني میرزایان، پرته له دې

پښتو او د ژباړې اړتیا

چې د خپلې لیکنې په بشپړه مانا پوه شي، اسناد، لیکونه، وړاندیزونه، عریضې او نورې پاڼې په پارسي لیکي. کله چې سړی کوم کور رانیسي، یا ځمکه پېري، نو پېرودونکي او معامله گر خپله قباله په پارسي لیکي. چې تراوسه یې د ژباړې هڅه نه ده شوې. که څوک یې په پښتو واړوي، دوی ته د حیرانۍ وړ برېښي، یو پښتون اوس بل پښتون ته په پارسي عریضه لیکي او دا ورته یو دودیز روایت پاتې دی، باید ویې پالي. په هر صورت؛ زموږ د موضوع اړخ د پوهنیزو هڅو یادونه ده، چې د پښتو لپاره شوې دي.

که څه هم د افغانستان لپاره نوی درسي نصاب جوړ شوی او همدا اوس یې تدریس روان دی، خو بیا هم نړیوال معیارونه په کې په پام کې نه دي نیول شوي، په نړۍ کې د شاگردانو ذهني سويې، ذوق، غوښتنو ته په پام سره کتابونه خپرېږي. د دې تر څنګ د حالاتو غوښتنه او تقاضا هم په پام کې نیول کېږي. هلته د وخت له کاروان سره سم او برابر تګ کېږي، خو په پښتونخوا کې بیا د ډیورنډ کرښې دومره ستر ناتار جوړ کړی، چې پښتانه یې په خپل کړکې سره وېشلي، په خپلو کې یې په جګړه اچولي او خپل ترمنځ یې اختلافات کرلي دي، خود انسان د لاس ورغوی هم کرښې لري، دغو کرښو د انسان لاس نه دی ټوټې کړی، دغه خواره واره پښتانه بیا هم یو دي، یوازې د ناسمو حالاتو خپو سره بېل کړي، که چېرې د یوه واحد هېواد په توګه یې د خپلې ژبې د علمي کولو لپاره ګډه هڅه پیلولای، ولې به زموږ د لومړي ټولګي زده کوونکو دا ډول تدریس کاوه، چې:

یو او یو مساوي کېږي په دوو ګوليو (مردکیو).

دوه او دوه ټانکه شول، څلور ټانکه.

دغه ډول درسي نصاب د دې پرځای چې زموږ ماشومان زده کړې ته وهڅوي او په سالم بهیر کې زده کړه وکړي، پوهنیزه سويه یې اوچته کړي، ذهن ته یې د جګړو او شخړو صحنې دروي، د دې پرځای چې علمي او پوهنیزو موندنو، پلټنو او څېړنو ته یې وهڅوي، لایې د وروسته والي لامل ګرځي. له ماشومتوبه یې ټوپک، شوبله (ټانک) او گولی په ذهن کې ځای نیسي.

د پوهنتون لپاره چې په لومړي ځل غوره پښتو کتابونه وړاندې شول، هغه په دې وروستیو وختونو کې د ځینو بهر مېشتو له خوا د یو لړ غوره پوهنتوني کتابونو خپرول وو، چې له غوره پوهنیزو معیارونو برخمن وو. لکه: د هضمي جهاز انډسکوپي (ډاکټر محمد شریف ظریف)، طبي میکروبیولوژي (پوهنوال دوست محمد دوست)، د هضمي ملحقاتو د جراحي ناروغیو اساسات

پښتو او د ژباړې اړتیا

(پوهاند دوكتور شېرزاد يعقوبي)، د داخله ناروغيو اساسات (ډاکټر محمد ابراهيم شينواری)، د افغانستان د طبيعي سرچينو پېژندنه (پوهنوال محمد بشير دوديال)، گام پر گام له خوشال سره (محمد اصف صميم)، انتاني ناروغۍ (ډاکټر عبدالناصر جبارخېل) او داسې نور... چې هر يو يې ستر ارزښت لري، چې د شملې پېړۍ په پای او د يوویشتمې په پيل کې دغه ارزښتناک او گټور اثار په پښتو وليکل شول بيا خپاره او وپشل شول، چې اکثره سرچينې او اخځونه يې نور بهرني کتابونه يا مسلکي خپرونې وې.

په همدې وروستيو کلونو کې ځينې داسې پښتو خپرونې هم راووتې چې د يوه ځانگړي مسلک لپاره بېلې شوي او ځينې ځانگړې ليکنې خپروي، لکه نجات، کمپيوټر ساينس، کرنه، کابل پوهنتون او نورې... چې زياترو يې پوهنيز مسايل خپرول، يا به يې هم ځينې نورې بهرنۍ ليکنې راژباړلې، چې په لږه موده کې يې زيات مثبت اغېز پرځای پرېښود. دغو گټور هڅو او کارونو پښتو، په دې نوي پړاو کې له ساينس، طب، ټکنالوژۍ، طبيعي پوهنو او نورو څانگو سره لا غاړه غړۍ کړه. چې اغېز به يې تر ډېره پاتې وي او هيله ده چې دغه ډول نور پوهنيز کتابونه او خپرونې لا زياتې شي او د بندېدو مخه يې ونیول شي.

دغه ياد شوي کتابونه د لومړي ځل لپاره پوهنتونونو ته ولېږدول شول، چې زياتو محصلينو ته يې اسانتيا برابره کړه، ځکه زياتو محصلينو په خپله ژبه کې د يوه پوهنيز او پوهنتوني کتاب درلودل ستره اړتيا گڼله، خو لکه څنگه چې ښکاري په اوسني حکومت کې دغه کتابونه په ډېرو پوهنځيو کې د استادانو له خوا له تدریسه پاتې شول، پرځای يې ايراني او يا هم هغه کتابونه دود کړل شوي، چې پنځوس شپېته کاله وړاندې ليکل شوي او له اوسني وخت سره هېڅ سمون نه خوري.

کابل پوهنتون مجله بنده کړای شوه، همدا اوس اکثره پښتانه محصلين چې په کابل يا هرات پوهنتونونو کې زده کړه کوي، له استادانو او اړوندو چارواکو سر ټکوي، چې پر پښتو او پښتنو سپکاوی کوي. د هرات پوهنتون زياتره محصلين اړ شوي چې ځانونه تاجک معرفي کړي، په شپه ځای (ليليه) کې يې هم د ځپلو او سپکولو لړۍ روانه ده، خو يوازې په يوه خونه کې څو تنه پښتانه اوسېدل، هغه هم د يو بل په اتفاق سره توانېدلي وو، هلته ځان ته ځای ومومي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

که چېرې دغه ډول نور پوهنيز او پوهنتوني کتابونه، خپرونې او مجلې چاپ هم شي، که چارواکي او اړونده مسئولين يې مخه ونيسي، بيا هم بې گټې کار دی، نو چارواکو ته وړانديز کېږي، چې پښتو ته بايد خپله برخه او روا حقوق ورکړي.

په کابل، سرحد سوبه، کوټه او نورو پښتون مېشتو سيمو کې دې پښتو ښوونځي پرانيستل شي، پښتو کتابونه دې په کې تدریس شي، د پوهنتون لپاره دې هم پښتانه استادان وټاکل شي، چې هر پښتون په خپله ژبه د درس ويلو او زده کړې حق ترلاسه کړي. که داسې نه کېږي، دا په خپله د يوه لوی ډېرکي پر روا حقوقو سترگې پټول دي. تاسې وگورئ، هغو چارواکو چې پښتنو ته يې د هغوی خپل حقوق ورکړي او هغوی يې پاللي، نه يوازې محبوب او په خلکو کې د منلو وړ دي، بلکې هر وخت يې د ملي احساس او د ملت جوړونې په برخه کې د گټورو اقداماتو يادونه کېږي.

امير حبيب الله خان په خپله دوره کې د پښتو د ودې او پراختيا لپاره زمينه برابره کړه، ځينې اخبارونه يې راوايستل چې پښتو شعرونه او پښتو نثرونه به يې خپرول، د هغه مهال اساسي قانون او نظامنامه هم پښتو شوه، چې هم يې عام ولس ته د لوستلو او پوهېدو اسانتيا برابره کړه، هم يې اغېزيات شو.

ځکه هر سړی چې په خپله ژبه کې مطالعه، زده کړه او څېړنه وکړي، هومره هوسا وي. پښتانه تر اوسه چې دعا کوي، يوازې امين وايي. تر اوسه د کابل په جوماتونو کې د حافظ، سعدي او نورو... کتابونه لوستل کېږي، پښتانه ماشومان ان د ماشومتوب له لومړيو کلونو اړ دي چې پارسي زده کړي او ويې کاروي. تر اوسه لږ ملايان پيدا کېږي، چې د رحمان بابا، شعرونه، خيرالبيان او نور پښتو ديني کتابونه تدریس کړي.

پرېشان خټک خو باور لري، چې پښتانه په درېيم نسل ختمېږي، د پښتون زوی نيمه پښتون وي، خو لمسی يې د بلې ژبې (اردو، پارسي) ويونکی شي. په دې توگه يې يو ژوندي نسل ختمېږي. نو که چېرې په مسجد، مدرسه، ښوونځي او پوهنځي کې د پښتو ونډه او حقوق له پامه ونه غورځول شي، ولې به پښتانه اردو او پارسي ته مخه کوي، بلکې خپله ژبه به هم ورته ژبه ښکاري، هم به پرې زده کړه کوي، هم به ترې گټه اخلي.

په اوسمهالي (معاصر) تاريخ کې په لومړي ځل د امير شېرعلي خان د سلطنت په دوره کې پښتو ته پاملرنه وشوه، هغه اصطلاحات او مسلکي نومونه چې هغه وخت پښتو ته اړول شوي، تر اوسه دود

پښتو او د ژباړې اړتیا

دي، چې لوستي او نالوستي ورباندې پوهېږي او په خپل ورځني ژوند کې يې کاروي. د داود خان منل شوي ملي ترمينالوژي او پخواني منل شوي پښتو اصطلاحات چې په ولس کې دود شوي او منل شوي دي د اوسني حکومت د ځينو اړوند چارواکو له خوا په شعوري ډول بدلېږي، د حقوقپوه پرځای حقوقدان، د پوهنځي پرځای دانشکده، د پوهنتون پرځای دانشگاه، د محصل پرځای دانشجو، د سرې مياشتې پرځای هلال احمرافغاني، د اطلاعاتو او کلتور پرځای اطلاعات و فرهنگ، دغه ډول د ځينو وزارتونو او رياستونو پخوانۍ پښتو لوحې اوس په پارسي وليکل شوې. يوه فرهنگيالي په پوهنې وزارت کې دنده ترسره کوله، دوی د يوې بهرنۍ انجوپه مرسته يو کمپاين پيل کړی و، چې د ښوونځي ماشومانو ته يې ځينې اعلانونه خپرول. د ښوونځيو ماشومانو ته يې يو اعلان درلود:

راځئ سبق ووايو.

بيايد سبق بخوانيم.

دغه فرهنگي شخص لومړی پښتو بيا پارسي ليکلې وه، په همدې گناه له دندې وشړل شو. يوه بل کس يادونه وکړه: د پوهنې وزارت چې د يوه هېواد ستره علمي سرچينه گڼل کېږي او د يوه هېواد زړه دی، اوس د تعصبونو او کرکې مرکز گرځېدلی، ان يو بل پښتون اديب يې يوه شپه او ورځ په دې گناه بندي کړی و، چې پارسي يې نه وه زده.

اکثره پښتانه سر ټکونه کوي، چې د دوی پر ضد ټول عمر له تعصب او کرکې څخه کار اخيستل شوی او هروا کمن د خپل ذهن او دماغ يوه برخه ځواک په دې لگولی، چې پښتو او پښتانه وځپي، سپک يې کړي او له منځه يې يوسي. پښتانه تل د زبرځواکونو او ښکېلاکگرو، زبېښاکگرو د تورې په سيوري کې ساه اخيستې، خو که دوی د خپلو روا حقوقو د ترگوتو لپاره چغه پورته کړي، نو د متعصب، بې فرهنگه، ناپوه او غدار په نومونو تورن شوي دي. څرگنده نه ده چې دغه بدمرغه او توره لړۍ به تر کومه وخته پورې روانه وي، تر کله به پښتانه خپل کېږي. نور نو په کار ده چې پښتانه خپل اصلیت، تاريخي وياړ او ملي- وياړلي کلتور ته په پام سره ځانونه وپېژني او د ځان تر پېژندنې وروسته د خپلې خوارې او ځپل شوې ژبې لپاره د کار و زيار ملاوې وټري. نور نو بايد د پښتو د علمي کولو لپاره اغېزناکې او گټورې هڅې پيل شي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

په فرهنگي ډگر کې:

اد او سنیو پرمختللو څېړنو او عیني واقعیتونو له مخې دا ټکی باید و منو، چې پښتو د اسیا له هغو مهمو ژبو څخه ده، چې د شتوالي تاریخ یې د اسیا په یوه ډېر مهم، لرغوني او تاریخي کام (پښتو- پټانانو- افغانانو) پورې اړوند دی. (5)

پښتو لرغونې او تاریخي ژبه ده، چې ان تر اسلام مخکې یې هم په ځینو کتیبو، څلیو او کتابونو کې څرک لگېدلی دی او څرگندوي چې دا ژبه تر زیاتو نورو ژبو اوږده سابقه او تاریخي شالید (پسمنظر) لري. خو د نېکمرغۍ ځای دا دی، چې پښتو یوازې ژبه نه، بلکې پښتو قانون دی، پښتو څلی او نرخ دی، پښتو قسم- ژمنه، هوډ او پښتو یو بشپړ کلتور دی.

دا اوس هم په کوزه پښتونخوا کې بې پښتو، پښتنو ته د پنجابي خطاب کېږي. خو پښتو یوازې په ژبې پورې محدود نه ده، هغه څوک چې پښتو ویلای شي، هغه پوره پښتون نه شي کېدی، بلکې سوچه پښتون هغه دی، چې د خپل ننگ او ناموس د ساتنې لپاره خپل سر هم قربانوي، سخاوت لري، د نورو لاسنیوی کوي، ژمنه او قسم نه ماتوي، خپل ځانگړي کلتوري ارزښتونه ساتي.

که پښتو یا بله هره ژبه هرڅومره تاریخي قدامت او لرغونتوب ولري، لري به یې، د ژبې اوسنی حالت باید په پام کې وساتل شي.

د ژبې پر لرغونتوب او قدامت باندې ډېر ټینگار به ډېرې جدي او علمي خبرې نه وي، ضروري خبره دا ده، چې د دې ژبې اوسني او راتلونکي منظر ته جدي پام وشي. (6)

هسې خوزیاتې ژبې شته او وي به، چې یو وخت به په یوه لویه وچه کې ویل کېده او زیات لرغونتوب به یې هم درلود. خو د وخت په تېرېدو سره له منځه تللي دي.

څرگنده خبره ده، د هرې ژبې ویونکي چې خپله ژبه له لاسه ورکړي، خپل کلتوري ارزښتونه هم له لاسه ورکوي، غوره بېلگه یې په هند کې په ملیونونو مېشت پښتانه دي، چې له خپل نوم سره یوازې (خان) لیکي، خو نه یې خپله ژبه زده ده، نه هم ورته ارزښت لري. ان چې بوداییزم او هندوییزم پالي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

په پښتو کې د داسې کتابونو ژباړې ته اړتیا ده، چې په کلتوري برخه کې زموږ له ټولني سره ټکرونه لري، د انقلاب په کلونو کې پښتو ته داسې روسي کتابونه راوژباړل شول، چې له ټولني او د ټولني له روحياتو سره يې هېڅ سمونه نه خور، اوس هغه کتابونه د وخت په تېرېدو سره د تاريخ کندی ته ولوېدل، د خلکو زړونو ته يې لارونه موند.

يو شمېر ژبې د خپلې بشپړتيا او لوړې وړتيا له امله د زماني په زړه کې د مختلفو عواملو او يا د ودې د قانونمندی له مخې په نورو ژبو او يا زماني حالاتو کې يا خورې شوي او يا هم له منځه تللي دي. لاتين په څه ډول برخليک اخته شوه، سانسکرېټ ولې اوس "کلاسيکه" ژبه شوه، په اريايي ژبو کې "اوپستا" ولې له خپلو همزولو ژبو (پښتو- پارسي) سره ترننه راونه رسېده؟ (7)

د يونسکو د کتنې له مخې پښتو هم په هغه ژبو کې شمېرل شوې، چې په راروانو کلونو کې به له منځه ځي او ويونکي به نه لري. دا په داسې حال کې چې محمد گل خان مومند، کابل د پښتنو هديره گڼلی و، خو زه هرات هم د پښتنو بله هديره گڼم. هلته د پښتنو يوه لويه ولسوالي شته، چې پښتون زرغون نومېږي، ما په ټوله ولسوالي کې وليدلي، يوازې له څو کوچيانو پرته، بل چا په پښتو خبرې نه شواي کولای. همدا به يې ويل: من به پښتو بلد نيم.

په کابل کې هم اکثريت پښتانه دي، خو په بنار کې دننه تر 50 سلنې زياتو پښتنو خپله ژبه هېره کړې ده، هم يې کلتوري ارزښتونه بايللي، ځکه چې جامې، دود و دستور يې هم د بناريانو غوندې کړي دي. يوه بل استاد ويلي وو: پښتانه هغه خلک دي، چې په بنارونو کې ځانونه ورته کليوال ښکاري، خو په کلي کې ورته ځانونه بناريان.

يو څو مشرتابه په شعوري توگه غواړي چې پښتانه تر يو ډول کلتوري حاکميت لاندې وساتي، له دې کبله هغه پښتانه چې په پښتو نه پوهېږي، ډېر نازوي هم. په دې وروستي اړ و دوړ او اله گولو کې خو زياتو پښتنو د مرگ له وېرې داسې تذکرې واخيستې چې تاجک معرفي شوي وو. له بده مرغه اوس بيا هم دغه کلتوري حاکميت ژوندي دی او زيات پښتانه ځانونه تاجکان معرفي کوي.

په هرات کې خو د ايران مضر کلتوري ستم واکمن دی، هغه څوک چې په لومړي ځل هرات ته ورځي، گومان کوي د ايران کوم ايالت ته ورغلی دی. خبرې-اترې، لوحې گڼه او نوره را کړه ورکړه په ايراني ژبه او ايراني دود سره ترسره کېږي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

ان چې هلته د پښتو څرک نه هم نه ترسترگو کېږي، یوازې یوڅو د گوتو په شمار لوحې په پښتو ترسترگو کېږي، چې هغه هم له پخوا څخه پاته دي. منل شوې ملي ترمینالوژي خو قصداً له منځه وړل شوې ده، د درملتون پرځای اکثره ځایونه دواخانه لیکل شوي، د مارکېټ پرځای پاساژ، چې بنایي د هرات لس فیصده خلک هم ورباندې پوه نه شي. د اطلاعاتو او کلتور له رئیس سره مې ځانگړې ناسته درلوده، ما ترې وپوښتل چې په هرات کې ولې د پښتو خپرونو څرک نه ترسترگو کېږي؟

هغه وویل: موږ شل فیصده ونډه ورکړې، خو ما پر مېز باندې پراته اخبار ته اشاره وکړه، چې ولې یو ټکی پښتو هم نه لري؟ هغه د خپلو ورپېښو ستونزو یادونه وکړه.

هغه ستونزه چې د یوه چارواکي لپاره به زیاته وږه وي، ایران د خپلو کلتوري ارزښتونو د دودونې او پراختیا لپاره په ملیونونو ډالره لگوي او په سیمه کې زیات تخریباتي عملیات ترسره کوي. دغه هېواد له څو لسيزو راهیسې همدا هڅه کوي، چې افغانستان د ایران اړونده خاوره وښيي، په دې برخه کې یې زیات کتابونه هم خپاره کړي او اوس هم د (خراسان) خوبونه ویني، همدا اوس ایران او د ایرانی مفکورې درلودونکي تاجکان په انټرنټ کې دومره مضر مواد خپروي، چې د پښتنو سپکاوی او دیراني کلتوري ستاینه په کې شوې ده.

د یوې ټولني د لیکوالو د اثارو په لوستلو سره موږ ته د هغې ټولني کلتوري او ذوقی کچه، همدغه راز ژوند و د راڅرگندېږي. (8)

خو پر پښتو توره ورځ ځکه راغلې، چې له هر سیاسي او نظامي اوښتون یا بدلون سره سم یې د له منځه وړلو کوښښ شوی، د پښتو د غني فولکلور لپاره هم پلانونه سنجول شوي، چې مسخ شي. پښتني کلتور په یو نه یو ډول، منفي معرفي کړي. ویې غندي او سپکاوی یې وکړي. پر همدې موضوعگانو یو شمېر کتابونه هم خپاره شوي، دغه ډول کتابونه زیاتره په ایران کې د هغو افغانانو له خوا خپاره شوي، چې ملي ضد او پښتني ضد مفکوره لري. ایران ان ځینو پښتنو لیکوالو ته هم ښې غوږې پروژې په گوته کړې، چې هم پښتانه، پښتو او پښتني - کلتوري ارزښتونه بدنام کړي. هم له دې لارې ځان ته پیسې وگټي.

نړیوال به د دغه ډول اثارو په کتلو - لوستلو او خپرلو سره پښتانه څنگه وپېژني. د غرب زیات کلیوال چې کله د افغانستان یا پښتونخوا په اړه څه لیکي، نو خامخا به د پښتنو ژوند، کلتوري، ژبه او

پښتو او د ژباړې اړتیا

ارزښتونه هم یادوي. دوی اکثره پښتانه د منفي کرکټر په توګه پېژني او عقیده لري چې دغه خلک له تعلیم او سواد څخه محروم- قبیلوي خلک دي، چې نه کوم مشخص کلتور او دود و دوستور لري. نه یې همد ژبې قدامت شته زیاتره بهرني لیکوال چې کله غواړي د افغانستان د اتنیکي (قومي) جوړښت، دود، کلتوري رواجونو او روایاتو په اړه څېړنه کوي، نو د پوهنتونونو ښوونکو ته ورځي، په ځینو پوهنتونونو کې داسې ښوونکي هم درس ورکړي، چې ځانګړې سیاسي ایډیولوژي، موخې او تکلونه لري، چې یو ستر هدف او د زیاتو کلونو ارمان یې له پښتنو سره ضدیت دی. ځینو ښوونکو هر وخت د پښتنو پر ضد حساسیت ښوولی او د هرات- کابل له پوهنتونونو څخه یې پښتو بېخي ختمه کړې ده. خو کاله وړاندې چې د کابل پوهنتون مجله په پښتو او پارسي خپرېده، پر زیاتو کسانو اور لګېدلی و، چې په دې مجله کې ولې پښتو لیکنې راځي، خو دوی بندولای ځکه نه شوه، چې د مجلې لګښت په بهر کې د مېشتو فرهنگیانو له خوا ورکول کېده.

یوه بل تاجکستاني لیکوال په خپل یوه پرېر او پنډ کتاب (مقام تاجیکان در تاریخ افغانستان) کې چې هره کرښه یې له افغان او افغانستان سره د حساسیت او ضدیت څرګندويي کوي، پښتانه له غرونو او رغونو څخه راتویې شوې قبیلې ګڼي، چې ستره دنده یې لوتماري، غلا او شوکماري ښوول شوې. دغه خلک یې په کلتوري لحاظ ټیټ او پست معرفي کړي دي.

دومره کلتوري ارزښتونه او معیارونه چې په پښتو او پښتنو کې شته، په ډېرو لږو کامونو کې موندل کېږي. په کوم کام کې تر شریعت وروسته ناغه شته؟
په کوم کام کې جرګه او مرکه شته؟

په کوم کام کې د مشرانو له خوا د روغې جوړې نه ماتېدونکي څلي او نرخونه جوړ شوي! پښتانه غني کلتور لري او غني خو به ځکه وي، چې زیات کلتوري مسایل یې له اسلام سره په ټکر کې نه دي.

پښتانه ځانګړي کالي، ځانګړې رزمي نڅا (اتن)، ځانګړې لیکدود، ځانګړې دود و دستور لري، چې هر ارزښت یې د ویاړ او افتخار یې یو ستر باب دی. مخالفین خو به یې خود د ورکاوي او تتولو کوښښ کوي، چې له دغو ارزښتونو بې برخې دي. که چېرې د اوسني پښتني نسل سترګې خلاصې نه شي او په پښتو، پښتنو، پښتني کلتور، پښتني ادب، پښتني فولکلور او پښتوپالنې پوه نه کړای شي، په نورو کلتورونو کې به ورک او نوم به یې د تل لپاره د نړۍ له منځه ورک شي. زما په نظر

پښتو او د ژباړې اړتیا

پښتني ضد کتابونه او لیکنې هم باید پښتو ته وژباړل شي، چې پښتانه یې ولولي او د مغرضو انسانانو په موخه ځانونه وپوهوي. که چېرې ځینې پوهان او روڼاندې دا کار مضر گڼي، نو لږ تر لږه دې په نورو ژبو لاسبري او ماهر کسان، دغه ډول لیکنې ولولي. هغه مهم ټکي دې ترې راوژباړي. یوه- یوه کاپي دې لویو لیکوالو ته ولېږي، چې هغوی یې ځواب ولیکي، ځکه تر دې گڼه چوپې خولې کومه نتیجه نه ده ورکړې، ټول پښتانه د پښتو او پښتنو پر ضد له لیکل شویو او خپرو شویو لیکنو، کتابونو او رسالو څخه ناخبره پاته شوي، چې دغه غفلت او ناخبري دوی ته په زیان ده.

یوه روسي لیکوال ایتماتوف په خپله یوه مرکه کې ویلي وو:

هر ادبیات که غواړي پرمختگ وکړي، باید په ټینگو ایډیالوژیکو اصولو یې لاروښوونه وشي، یوازې له همدې لارې پر خپلو تشو (خلاگانو) غلبه کولای شو او له فکري محدودیتونو رابهر کېدی شو. فکري محدودیت د انسان پر دیتوب دی. (9)

په هغه ټولنه کې چې انساني پر دیتوب او کلتوري خلاوې زیاتې وي، ملت جوړونه او ملي یووالی هم له گواښ سره مخ وي، کلتوري څرنگوالی د یوه هېواد د ملي هویت، ملي مفکورې، عقدي او اند و هاند څرگندويي کوي.

ستونزې او کړاوونه خو په هره برخه کې شته او هېڅ کار له زیار یا کړاو پرته پرمخ نه ځي، هغه کار او هاند ښه لاسته راوړنه لري، چې اشخاص پرې ژور سوچ وکړي او له عقل څخه مرسته وغواړي. په لویدیزه (شرقي) نړۍ کې د عمومي ابلاغ یا د ډله ییزې مفاهمې موسسې د پانگه والو په پانگو چلېږي، نو باید پانگوالو ته لږې یا ډېرې، مادي گټې ورسوي. (10)

پانگوال هم باید له خپل کلتور، ژبې او ملت سره اشنا شي، چې د پالنې لپاره یې قربانۍ ته تیار شي. د کلتوري انحرافاتو او پر پښتو باندې د کلتوري سپکاویو مخه هغه وخت نیول کېدی شي، چې عام ولس پر خپلو کلتوري ارزښتونو وپوهول شي او هغه د چا خبره سترگې یې خلاصې شي، لومړی خو باید خلک د سواد له نعمت څخه برخمن شي، بیا دې ډله ییزې رسنۍ ورځپانې، مجلې، راډیوگانې، ټلوېزیون او نور مطبوعات زیات کړل شي.

ښایي دولت او حکومت د دغه کار د ترسره کولو وس ونه لري، یا هم ترې اوږه خالي کړي او غاړه ورته کښېږدي. خو که شخصي ټولنې، ارگانونه او انجمنونه د پښتني کلتور د ساتنې لپاره یو لړ

پښتو او د ژباړې اړتیا

خپرونې پیل کړي، گټه به یې ډېره زیاته وي، ځکه چې دغه خپرونې ترهره ځایه رسېدی شي، هر څوک یې لوستلای شي او ښه ترا ورباندې پوهېدای شي، ځکه چې عام ولس په خپله ژبه د خپل کلتور له اړخونو خبرېږي. همدا اوس عام ولس چې تل د نورو ژبو د ویونکو، پنجابي ښکېلاک او پارسي زبېښاک له خوا رټل شوي، سپک شوي او کوټل شوي، ډېره تنده لري، چې په خپله ژبه څه ولولي، دوی له خپلې ژبې، کلتور او ادب سره مینه لري.

که هر څومره د پښتو د ورکاوې او سپکاوي لپاره ځینې کسان استخدا مېږي. معاشونه ورکول کېږي او طرحې په لاس کې ورکول کېږي. خو پښتانه بیا هم د هر تاراک، اوبنتون او ځپلو له کبله لا وینسېږي، ځکه چې پښتانه له پښتو ژبې او پښتني کلتور پرته بل الترناتیف یا بدیل نه لري. لاس که ماتېږي غاړې ته لوېږي، پښتون که سپکېږي، پر کلتوري ارزښتونو یې ملنډې وهل کېږي، همدغه پښتانه یې باید د ژغورنې لپاره متې راډه وهي.

په پښتو کې باید د نورو هېوادونو په کلتور پورې اړوند کتابونه وژباړل شي، چې د هغوی له غوره تجربو څخه گټه پورته شي او منفي اړخونو ته یې په پام سره پښتني کلتور ته بیا کتنه وشي، همدغه راز یې سمونه وشي.

په هنري ډگر کې:

د پښتو هنري برخه لکه: تياتر، فلم، سینما او ... کمزورې ده، په پېښور کې داسې پښتو فلمونه جوړېږي، چې یوازې یې موخه پیسې گټل دي، دغه فلمونه غیراخلاقي، فاسد او په هنري لحاظ ټیټ دي، چې هېڅکله هم د پښتني کلتور او پښتني دود و روایتونو استازیتوب نه شي کولای. پښتو ډرامه خویو وخت ښه په خوند سره روانه وه، چې زیاتو استادانو وده ورکړې وه، خو دا وخت نه یوازې لږې لیکل کېږي، بلکې ژباړې یې هم نه کېږي.

دا مهال بهرني ټلويزیوني چینلونه دومره زیات دي، چې 24 ساعته خپرونې لري، چې زیات خلک یې ځان ته رامات کړي، دغه بهرني چینلونه یوازېنی کار دا کوي، چې خپله ژبه زیاته ترشعاع لاندې نیسي او غواړي د نړۍ په هر گوټ کې یې وود کړي، ویونکي یې زیات کړي او پراختیا ورکړي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

په روسي چینلونو کې اکثره اروپایي او نور انگرېزي فلمونه په روسي ژباړل کېږي، چې یو ټکی انگرېزي هم نه خپروي، دغسې انگرېزي چینلونه بیا نورو ژبو ته وخت نه ورکوي. بلکې زیات هنري فلمونه په خپله ژبه ژباړي. ځکه هغوی د خپل هېواد د ژبو ویونکو ته په پام سره خپروني کوي. هلته هېڅکله هم دغه اړخ له پامه نه غورځول کېږي.

زیات پښتانه اړ دي، چې همدغه بهرني او هغه کورني چینلونه وگوري، چې د دوی په ژبه نه دي، پر دوی باندي بهرنی ژبې هم اغېز کوي، زیاتو ماشومانو یې پښتو هېره کړې ده او پېژني یې لانه.

که څه هم په کابل کې ځینې هندي فلمونه پښتو ته راژباړل شوي، خو د څومره والي له مخې لږ دي، بل دا چې اکثره یې 20-25 کاله پخوا ژباړل شوي، چې اوس نندارې ته وړاندي کېږي، له اوسني وخت، اوسمهالو غوښتنو او حالت سره سمون نه خوري. بلکې زړې کیسې کوي. په اردو کې اوسني انگرېزي یا د نورو ژبو فلمونه دوبله کېږي، سړی هېڅ گومان نه کوي، چې دا دې په بله ژبه جوړ شوی فلم وي، دوی له خپرو او قوارو سره سم اوازونه ټاکي او د فلمي کرکټرونو د څولو له خوځولو سره سم متن لیکي، بیا یې ژباړه لولي، همدغه راز نور اوازونه هم ورسره یوځای کوي، چې څوک گومان ونه کړي، دا د بلې ژبې فلم دی.

په کار ده چې پښتو ته هم دا ډول فلمونه راوژباړل شي، که څه هم تراوسه کوم پښتو چینل نه شته، چې دغه ډول فلمونه خپاره کړي، خو که بازار ته وایستل شي، ډېر رانیوونکي به ولري او ښه بازار به پیدا کړي. ځکه خلک ورته تنده لري او غواړي چې په خپله ژبه، بهرني شهکار فلمونه وگوري.

انټرنټ، یوه غوره وسیله:

انټرنټ په نړۍ کې د کار و بار یوه لویه او مهمه وسیله ګرځېدلې ده، چې ټوله نړۍ یې د یوه واحد نړیوال کلي Global village غونډې سره تړلې ده، د شلمې پېړۍ ستره لاسته راوړنه انټرنټ و، د انټرنټ په دودېدو سره ګڼ شمېر خلک وزګاره شول، چې دغه وسیله د لسګونو او سلګونو کسانو کار په یوه وخت کې کولای شي.

د نړۍ نور ملتونه په خپل تاریخ، کلتور او ادب پورې اړوند کتابونه او نورې خپروې په انټرنټ کې ږدي، چې د نور خلک یې د نړۍ په هر ګوټ کې کتلاي شي. پرته له دې چې کومه ستونزه وګالي، کولای شي ویې لولي، له ځان سره یې په خپل کمپیوټر کې خوندي کړي او لیکنه ورباندې وکړي.

له نېکه مرغه په دې وروستیو کې پښتو هم انټرنټ ته لاره موندلې، چې ځینې بهر مېشتي افغانان یې د لا تقویه کولو او ځواکمنولو لپاره کار کوي. اوس په انټرنټ کې پښتو وینډوز، پښتو لیکنې (فونټونه) او پښتو سیستمونه شته، چې خلک که هر ځای وي، خپل کمپیوټر ته یې راکښته کولای شي، پرته له دې چې کوم لګښت یا مصرف پرې راشي، خپل کمپیوټر پښتو کولای شي.

په دغو پښتو ویبپاڼو کې پښتو کتابونه، پښتو لنډۍ، شعرونه، تخنیکي لیکنې او نور مواد ځای کړل شي، چې د هرې میاشتې په تېرېدو سره پراختیا مومي او باور لرم، چې په نژدې کلونو کې به پښتو هم د نورو ژبو په کتار کې ودرېږي.

خو انټرنټ داسې وسیله ده چې د نړۍ په هر ګوټ کې یې خلک کارولای شي، باید سمه استفاده ترې وشي، هغه انګرېزي لیکنې دې ځواب شي، چې د پښتنو پر هويت او کلتور یې سپکې سپورې ویلې دي. ځکه زیات پښتانه په نوره نړۍ کې خواره واره دي او نوي ماشومان یا تنګي زلمیان چې کله دغه ډول لیکنې لولي، نو بد اغېز ورباندې کړي، یو خو کلتوري پردیتوب هغوی تر ګواښ لاندې نیولی، نو دغه مضری لیکنې یې ذهني تېښته لایاتوي.

هغه خپرنډو یې ټولني چې په لره او بره کې کار کوي، باید د افغانستان په تاریخ پورې اړوند کتابونه د دغو ویبپاڼو څارونکو ته ورو لېږي، چې هغوی یې په پانډه کې کښېږدي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

که کوم مسلکي یا ځانګیز قاموس هم لیکل کېږي، باید په انټرنټ کې هم خوندي شي، ځکه په انټرنټ کې خلک له قاموس څخه په اسانۍ سره کار اخیستلای شي، که کوم توری یې په کار وي، د الفبا په حساب سم له لاسه توري ته ورځي او مانا یې پیدا کوي. هلته د کتاب غونډې زیات لټون ته اړتیا ته پېښېږي.

که چېرې د انټرنټ ارزښت او اسانتیاوې په پام کې ونیول شي، زیات کسان به ورته مخه کوي، هم به یې له شتو معلوماتي توکو څخه سمه استفاده کوي، هم به په خپله یو څه توکي په کې خوندي کوي. د پښتو د ودې او لا پراختیا په هیله.

ژباړن باید څوک وي؟

په نوره نړۍ کې د ژباړې لپاره منظم ارګانونه شته، چې ارزښتمن کتابونه ژباړي او په لوړ تیراژ یې خپروي. هلته ژباړن د خپل مسلک، پوهنیز مهارت او ذوق له مخې کتابونه ټاکي، یا یې هم خپرندوی ارګان ورته په ګوته کوي. خو زموږ ستونزه دا ده، چې تر اوسه یو خپرندوی ارګان یا ټولنه نه لرو، چې په پراخه پیمانې پښتو کتابونه، راخپاره کړي. ژباړې ته خو له زیاته وخته پاملرنه نه ده شوې، که شوې هم ده، خلکو له ژباړن څخه زیاتې بېخایه غوښتنې لرلې دي.

د ساري په توګه: هغه څوک چې له ادبیاتو سره مینه لري او پښتو ناولونه ژباړي، ورته ویل کېږي: په پښتو کې ناولونو ته هېڅ اړتیا نه شته، ته باید یو قاموس ولیکې، یا د بل لوی علمي کتاب ژباړې ته ګونډې ووې، چې ګټه یې زیاته ده!!

که چېرې ژباړې د هر ژباړن د ذوق او خوښې له مخې وشي، پایله به یې زیاته غوره وي، که یو ادیب یا د ادبیاتو لېوال کس مجبور وو چې یو علمي قاموس وژباړي، یا یې ولیکي، ښایي د یوه بل پوه او په دې مسلک کې د وارد کس په کچه یې ښه ونه ژباړي.

په هره برخه کې خلک شته، چې د خپل مسلکي مهارت او ذوق له مخې یوه هڅه و هاند کوي. که د کیمیا استاد یو کتاب ولیکي، یا یې وژباړي، ښایي زیات معیاري یې وژباړي، خو که یو ادیب اړ کړو، چې د مثلثاتو یو کتاب وژباړي، نو ښایي زیاتې تېروتنې ولري.

پښتو او د ژباړې اړتيا

که ډاکټر د طب اړوند کتاب وليکي يا وژباړي، هم به د زياتو نيمگړتياوو مخه نيول کېږي، هم کېدی شي په کتاب کې پخوانۍ تېروتنې او غلطۍ اصلاح شي. ښايي ځينې داسې ډاکټران هم وي، چې له ادبياتو سره مينه لري، هغه که د ادبياتو اړوند کتاب ليکي يا په دې برخه کې بل ادبي کار ترسره کوي، بايد مخه يې ونه نيسو. ځکه چې دا د ذوق او تندې خبره ده، هر څوک کولای شي، له خپل ذوق او خوښې سره سمې ليکنې وکړي.

ليکوال او ژباړن ته بايد مورقاعدي او معيارونه وړاندې نه کړو، بايد پرېښوول شي، چې هر کس په خپله خوښه يوه څانگه وټاکي، کتابونه په کې وليکي او يا يې وژباړي.

که تازي ژبه هر گوره ښه ده

پارسي هم ښه په خوند خوړه ده

چا يې پلو له مخ وانه خيست

پښتو لا هسې بکره پرته ده

خوشال بابا

سرچینې:

1. چارنج مییریم؟: عبدالمجید رشیدپور، 332/331 مخونه، کلمات مرده و بیجان.
2. گوربت: پرله پسې شپاړسمه گڼه، ژبه، دماغ ته د خارجي نړۍ د پرانیستې کړکۍ په څېر، محمد ظاهر افق.
3. گندهارا: د فرهنگ په وده کې د ازادو خپرونو اړتیا، سرمحقق زلمی هېوادمل، 196 مخ.
4. د پښتو د ودې اړتیا او لارې چارې: 170 مخ، د جمال الدین لیکنه: د پښتو ژبې د وروسته پاتې کېدو لاملونه او د هغې په وړاندې په شتمنو هېوادونو کې د اوسېدونکو افغانانو مسئولیت.
5. پورتنی اخځ: پښتو ژبه، یوه ملي او فرهنگي اړتیا، د استاد عبدالخالق رشید لیکنه، 45 مخ.
6. هیله: پرله پسې اتلسمه گڼه، پښتو ژبه او نننۍ اړتیاوې، د ډاکټر خوشال روحي لیکنه، 125 مخ.
7. د پښتو ژبې د ودې اړتیا او لارې چارې: پښتو ژبه یوه ملي او فرهنگي اړتیا، د استاد عبدالخالق رشید لیکنه، 53 مخ.
8. افسانه های معاصر المانی: د المانی کیسو دري ژباړه، الف مخ.
9. هنر و ادبیات: د چکسلواکیایي او روسي لیکوالو د لیکنو او مرکو ټولگه، مریم وجدان، د چنگېز ایتماتوف مرکه، 1364 ل کال، 9 مخ.
10. گوربت: پرله پسې شپاړسمه گڼه، ډله ییزه مفاهمه، د استاد عبدالجلیل وجدی لیکنه، 71 مخ.
11. گندهارا: پرله پسې اتمه گڼه 1377 ل کال / سلواغه- کب / ادب / سبا وون مومند.
12. د پښتو ادبیاتو تاریخ: استاد زلمی هېوادمل، په پښتو کې د نوي معاصر شعر، د پیدا کېدو زمینې، 275 مخ.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**